

Værfts - Magazinet

Nr. 3

September 2003

2. årgang

Utgitt av

Fredriksvern Værfts Venner

Fredriksvern Motorverksted as

etablert 1916

*En tradisjonsrik bedrift med et nært naboskape til
Fredriksvern Verft
i nær 90 år.*

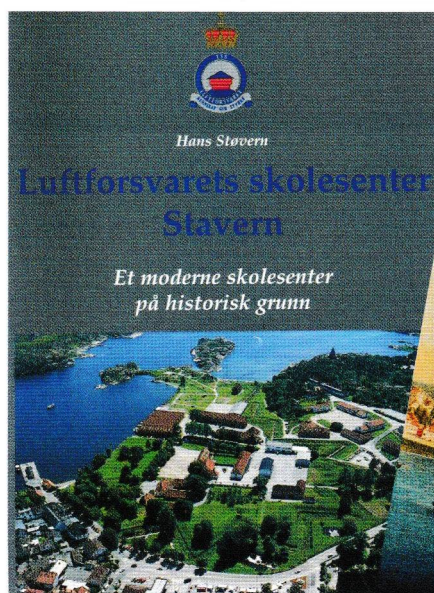
*For de som ennå ikke har sikret seg
godbitene fra Hans Støvern:*

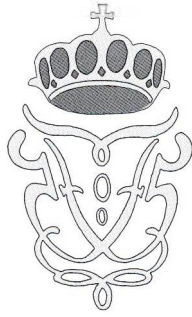
**Fredriksvern verft
1750 - 2000**

og

**Luftforsvarets
skolesenter
Stavern**

Kan opplyses at disse kan
fås kjøpt nede hos
Fredriksvern Fisk og
Fortuna i Larvik

Fredriksvern Verfts Venner

Innhold:

Formanden har ordet	4
Kadettminner	5
Eventyrlig kveld i Borggården	8
Sommer på Værftet	10
Festningshavna ved Stavernfortresse	12
Guidetjenesten	15
Røkke – styrtrik på erfaringer	16
I Kongens klær	18

Foto forside: *Haugesundgruppa Vamp skapte en utrolig atmosfære inne i borggården under sin konsert i sommer.*

Foto: Bjørn Melleby

Foto tittelblad: *Den australske skuta Endeavour gjestet Stavern. Her legger den ut på tokt mot Frederikshavn med bl.a. Tordenskjolds soldater om bord.*

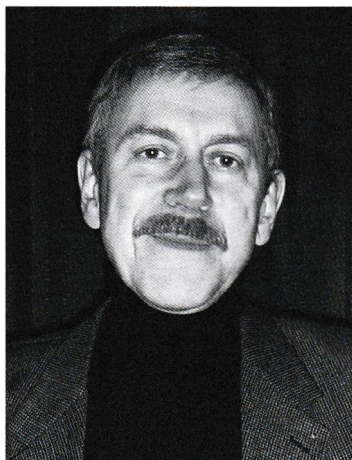
Foto: Marianne Sørli

I redaksjonen:

**RUNE SØRLIE
JAN EGIL FJELD
YNGVE RAKKE**

**Redaktør
Medarbeider
Fotograf**

Formannen har ordet

Vel overstått sommer!

Det har vært en sommer med mange besøkende ved Fredriksvern verft noe som har ført til stor aktivitet i guidegruppen. Informasjon om verftet og dets historie er et av våre viktigste arbeidsområder, og selv om det ikke deltok like mange på alle omvisningene, og vi gjerne hadde sett høyere besøkstall i museet, er det viktig å opprettholde tilbudet. Evaluering av sommerens informasjonsaktivitet er gjennomført med våre guider og nyttig erfaring vil bli videreført.

Flagget vaier igjen på Fredriksvern verft! Flagget har i alle år vært et viktig symbol på et levende festningsverk og for mange var det en tung dag da orlogsflagget ble firt for aller siste gang. Siden har det vært flagget på offisielle flaggdager, men fra 8. september flagges det hver dag. Vi har inngått en avtale med Justissektorens kurs- og øvings-senter (JKØ) og Forsvarsbygg (FB) hvor venneforeningen står for heising og firing av flagget. Foreløpig gjelder avtalen ut året da vi trenger en prøveperiode for å skaffe oss noen erfaringer. Som alt annet er dette basert på dugnad utført av medlemmene og vi er helt avhengig av at våre medlemmer stiller opp. Foreløpig har ca 60 medlemmer sagt seg villig til å være med på dette dugnadsarbeidet, men vi håper at flere kommer til etter hvert. Derved vil også belastningen bli mindre på hver enkelt. Hvis ordningen fungerer godt vil avtalen bli videreført neste år.

Vi har tidligere ønsket oss litt mere plass for å synliggjøre noe av den militære virksomhet som var ved verftet i nyere tid. Fram til nå har dette vært vanskelig å få til da FB har avventet andre mulige leieforhold. Det er nå klart hva JKØ ønsker å disponere og det arbeides med å klarlegge Sivilforsvarets behov. Vi har hatt en positiv dialog med FB og det ser nå ut som om vi kan få disponere

rommene i Kadettbrakka i første etasje mellom kommandersjantrommet og hovedinngangsdøren. Her er det også et rom som kan innredes som møterom slik at vi kan tilby andre foreninger med tilhold på verftsområdet et sted å holde styremøter o.l. Det gjenstår fortsatt noen formaliteter før dette er klart, men vi regner med at det går i orden. Det må sies at en del av disse lokalene trenger en viss ansiktsløfting før de tas i bruk - så kjære medlemmer her ligger det an til mere dugnad.

Og når vi først snakker om medlemmer så satte vi oss som mål på siste årsmøte å fordoble antallet i løpet av dette året. Vi har allerede nådd dette målet. I skrivende stund er medlemstallet 231. Vi har imidlertid ikke tenkt å stoppe med det, så kjenner du noen som bør bli medlem - sørg for å få de med!

På forsommeren hadde vi besøk av alle 9. klassene i Larvik kommune. Dette skjedde etter at den ordinære undervisningen ved skolen var slutt. En del av elevene (og enkelte lærere) syntes nok dette var en fin forsmak på skoleferien noe vi kunne merke på interessen. Nå har vi gjentatt dette opplegget med de elevene som startet i 9. klasse i høst. Til sammen har ca 1000 elever på dette klassetrinnet fått informasjon om verftets historie og fått sett seg rundt på verftsområdet.

Dere har kanskje lagt merke til det - at vollene framstår nyklippet og fine. FB har kjøpt inn en ny maskin til hjelp i arbeidet med å holde gress og tornekratt nede. Et godt initiativ som vi i venneforeningen setter pris på!

Per Inge Olsen

Kadettminner fra århundreskiftet

Nedtegnet av kadett Henry Aargaard

Bearbeidet for Værft-Magazinet av Rune Sørлие

I forrige nummer av Værfts-Magazinet begynte vi på en fortelling, eller rettere sagt en erindring om livet som kadett på Fredriksværn Verft i tiden ca. 1900, nedtegnet av Kadett Henry Aargaard.

Øvelser og befall

Plassen nedenfor Reperbanen var tumlestedet for våre fysiske anstrengelser. Her foregikk vår drill og vår gymnastikk med 20 minutters springmarsj. Her utviklet vi oss til forsvar mot kvalerisjokk fra Citadelløya. Her på plassen fikk vi ildoverfall fra Blokkhuset, og her disponerte vi mot fiendtlig landgang i Foldvik-bukta.

Plassen representerte da også i sum et halvt tonn sveddråper fra oss, men så kom vi da også i utmerket fysisk form. Også i slitet hørtes muntre toner. Disse kom naturligvis fra musikken. Her var han Margido av skjebnens uransakelige veier havnet som halvtroppsjef. Han kunne finne på mye rart.....

Det er jo gammel militær skikk at morgenoppstillingen slutter med ordene: "Gud bevare Kongen og Fedrelandet".....da kunne vi imidlertid høre fra musikkroppen enten et friskt "Ja-Ja" eller et mutt "Å-ja". Da viste vi andre hvordan barometeret sto i den gården.

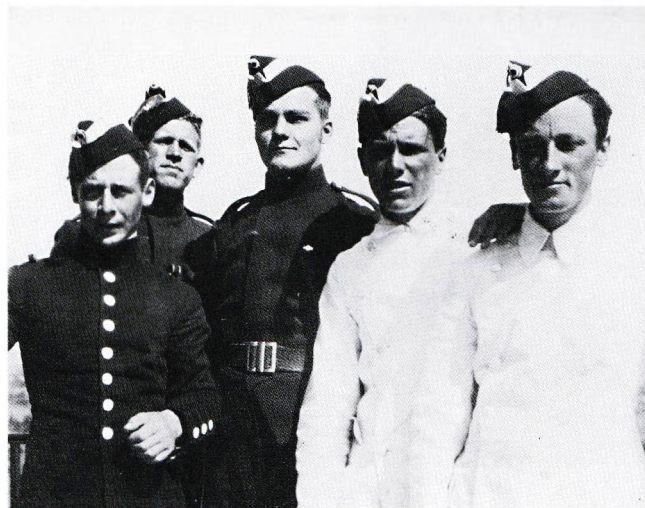
Rubach

Det var hovedsakelig Krigsskolens løytnanter drev oss her oppe på plassen. Her fantes mange personligheter.

En var Rubach – han var så sant ingen soldatplager. Ganske gemyttlig gikk han omkring å smattet og slo seg på låret med en ridepisk. Noen nøye overvåker av våre seder og skikker var han neppe.

En gang kom han inn i vaktstuen for å poste et brev. Der satt imidlertid arrestanten Farelus med en sigarett og avis mens han egentlig skulle sorte posten.....

Tross denne slappe holdningen når en offiser kom inn, fikk dette ingen følger.

Sommerkadettes opphold i Stavern gav grunnlag for mange minner senere i livet.

Foto: Rune Sørliens fotosamling.

Riiber

Riiber var heller ikke ondartet. Han hadde den gode vane under eksersis og instruksjon, å gå i dekning med sin pelotong for å utnytte hvile best og lengst mulig.

Han må under Krigsskolens tid ha hatt en stor konto for hansker av vaskeskin. Til oppstillingen søndags morgen krevdes det jo alltid hvite hansker av vaskeskin, og det var alltid en eller annen kadett som kom opp i vanskeligheter – da "lånevirkksomheten" var stor. Men det var som regel alltid en løsning i siste liten.

Riiber bodde i det lille huset i enden av offisersshagen. Når han gikk til morgenfrokosten, satte han sabelen med hansker i stakittgjerdet mot Vinkelbrakka, så han lett kunne fiske den ut igjen, når han etterpå gikk tilbake mot morgenoppstillingen.

Bolten

Når kompaniet hadde sine regelmessige utmarsjer, var det offiser Bolten som hadde kommandoen. Vanligvis gikk han i teten, og da kunne man vedde 10 mot 1 på at de to bakerste pelotonger gikk og sang Boltevisen. I den

Det gamle kornmagasin (Kadettbrakka). Foto: Stavern Forts historie.

forreste pelotong kunne nummeret variere med løytnantene. Var det Jonas, gnålte man gjerne på "Det var seg herr Jo-o-nas den herrens profet". Et annet nummer var ofte: "Hurra for fatter Nagel, som bor i Kongens ga-a-ade".

Fra dagliglivet på Fredriksværn Værft

Dagens innledning var alltid festlig. Reveljen foregikk ved et kanonskudd – og dette er helt på sin plass for et militært etablissement. Alle nattens poster og patruljer gikk med lengsel etter denne oppstivede lyd, liksom det var vaktkommandørens ærgjerrighet å kunne lage det store smell. Hemmeligheten hermed overgas høytidelig til den etterfølgende vakt. Det ville være en forbrytelse å la de to knallerter synke i forglemmelsens hav.

Noen gamle fruer i nabolaget i Fredriksværn ble imidlertid vekket og klaget derfor over for å få avbrutt sin morgensøvn – og så ble morgensalutten avskaffet, og reveljen overtatt av gullet fra en eller annen trompet.

Livet innenfor leirområdet var ganske fritt. Selvfølgelig gav det seg forskrifter og forbud, men disse dannet ikke noe uoverstigelig gjerde. At rosignal setter en stopper for dagens bedrifter kunne være hardt, særlig når nettene var lyse og livet pulserte utenfor murene. Det gikk da an å delta en smule heri, når man vandret på uoffisielle stier, og viste den største forsiktighet.

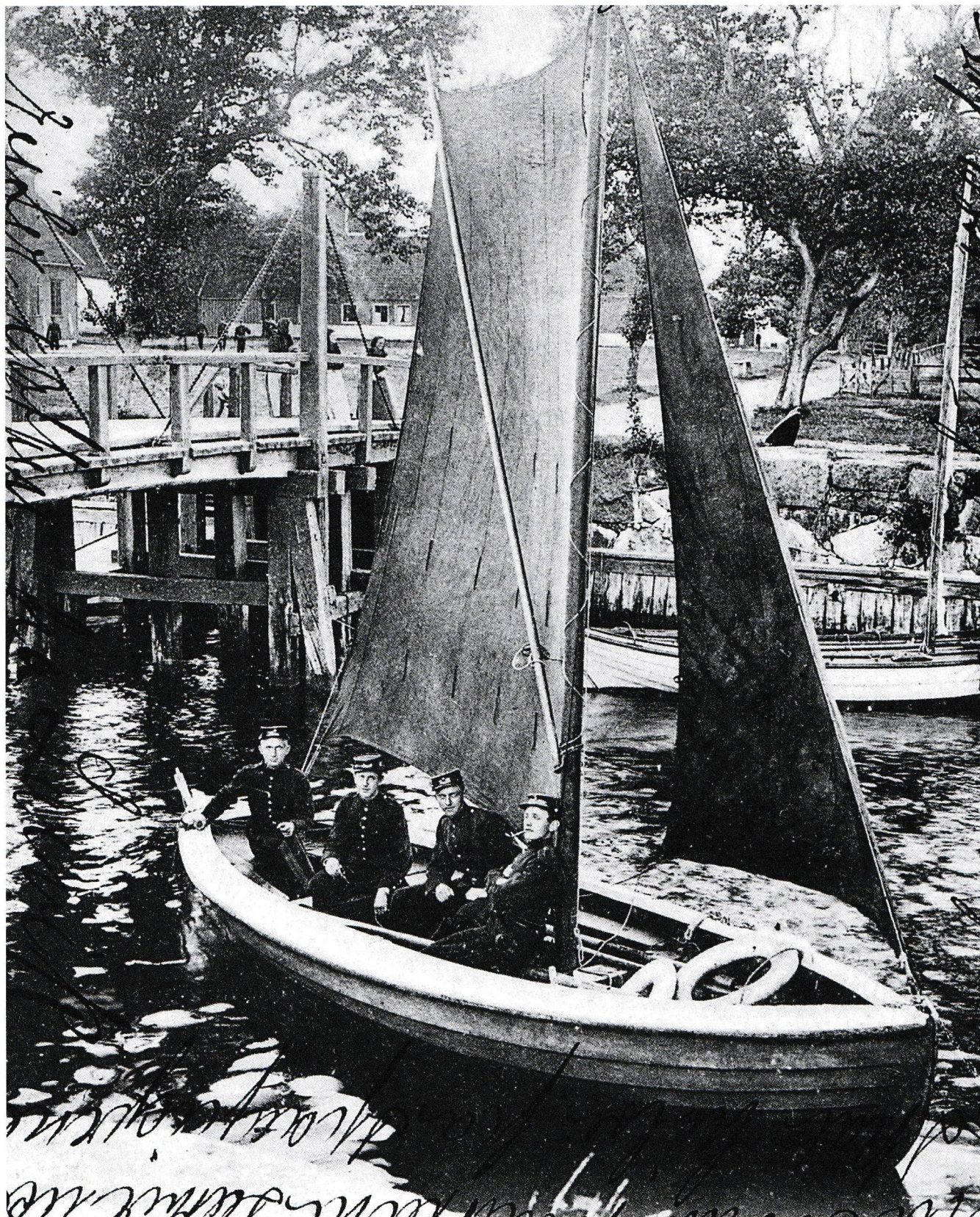
Alkohol og gleder

Alkohol var tillatt, men kun i form av punsj. Denne punsjen var dessuten under befalets kontroll. Hva som befant seg innenfor etiketten, sørget imidlertid kadettene for selv, men det var alltid en viss risiko for å bli avslørt. Offiser Tægen skrøt engang ved middagsbordet hos offiserene at nå var det slutt med det ulovlige i leiren, for nå hadde han nettopp tvunget Kadett Pokal, Binhard og Louis til å tømme en flaske whisky på vollen. Melhus svarte øyeblikkelig: - "betaler de Kleinsorg, skal jeg straks skaffe så mye brennevin du vil ha hos kadettene.

Etter middagen pep han i fløyten og sa: - "jeg har sluppet opp for alkehol – er det noen av kadettene som kan låne meg ei flaske?" En rekke armer fløy i været, og han ble møtt med ropet: - "Har du tapt nå Kleinsorg?"

Nei, man måtte nok gjemme bort de edle dråper på de utroligste steder. Det tryggeste var i klesrummet på loftet, hvor våpenkjolene hang på rad og rekke med ei flaske i hver arm.

Bjerklund hadde jevnlig på lager en kasse bokøl – hvordan han fikk den inn i leiren vet kun de innviede. Der ble holdt mangt et kalas utover kveldene – med mange miserable hoder om morgenen.

Kadetter på "seiltur" i kanalen rundt århundreskiftet.

Eventyrlig kveld i borggården

Av Rune og Marianne Sørli

Det lå liksom noe historisk i luften denne sommerkvelden i juli – da Haugesundgruppa Vamp skulle spille inne i selveste borggården. Spørsmålene var mange før denne kvelden. Ville det bli for trangt? – Ville det bryte for mye med miljøet? – Ville musikerne finne seg til rette der?.

Svarene ble imidlertid entydige i den aller høyeste positive forstand – for med Forsvarsbyggs velsignelse beviste Stavern og Verftet, nok engang at stedet har så mange, mange kulturelle perler å spille på.

Undertegnede har i mange år vært en flittig tilhører av denne folkerock gruppa fra sør-vestlandet. Det er da heller ikke første gang vi har sittet på første rad under deres konserteter, og et er heller ikke første gang Vamp gjester Stavern. For et par år siden samlet de et meget stort publikum ute på festningsplassen på Citadelløya.

Under årets konsert ble forventningene ekstra store på grunn av at det var selveste borggården som skulle være arena. Jeg tok plassen nærmere i øyesyn et par dager før – og spørsmålene streifet meg om dette var så lurt sted. Heldigvis tok jeg grundig feil i mine vurderinger – for maken til atmosfære har jeg aldri opplevet under de mange konserter jeg har overvært gjennom et ”langt liv”.

Historisk sus

Værft-magazinet fikk møte Vamp under mer uhøytidelige omstendigheter, og det var en tydelig stolt og imponert Øyvind Staveland som kunne fortelle om konserten de nettopp hadde avholdt. Praten gikk livlig, og Staveland fortalte om deres spesielle sans for å spille opp mot spesielle bygninger. De har blitt kjent for sine plateinnspillinger i bl.a. nedlagte fyr rundt Haugesund.

Men...vi i redaksjonen kunne da også fortelle ham et og annet som kastet et litt historisk sus over det hele.

Jeg har lett litt blant mine historiske kilder når det gjelder dette med bruk og underholdning på nettopp denne plassen, og jeg fant da noe – som en artikkel skrevet i Deutsche Zeitung in Norwegen fra 1941, her heter det bl.a. at man en sen sommerkveld hadde innbudt Ortskommandantene fra byene rundt, sammen med en rekke offiserer og andre spesielle gjester – også norske – til en uforglemmelig kulturkveld i kommandantens hage.

Man hadde satt opp en sene mellom de to store borggårdstrær – herfra ble det fremført mange innslag av underholdning. Her blir bl.a. soldaten og fiolinisten Casper Call fra SS-Totenkopfstandarte presentert som et av de store navnene – han opptrådte sammen med en fløytist og en gitarist (ikke så ulik Vamps instrumentering), men for all del ingen sammenligning for øvrig, selv

om også hovedmannen denne gang bar uniform, riktignok fra feiervesenet (Staveland er feier av yrke).

Denne Casper Call var fra Wien, og før krigen var han faktisk medlem av de berømte Wiener-filharmonikerne. Han meldte seg frivillig inn i det tyske Waffen-SS, og ble etter hvert stasjonert i Sandefjord fra mai 1940 til sommeren 1941. Hans skjebne er imidlertid ukjent.

Utrolig sted og rare pressefolk

Tilbake til Staveland og Vamp – for det var ikke fritt for at gutta hadde gjort seg spesielt merke til denne unike konsertplassen.

- jeg må si at noe så flott og idyllisk er det sjelden vi får anledning til å fremføre vår musikk – sier Staveland med en meget troverdig tone – ikke et klisje-svar for pressen.

Nå-ja...presse er vel ikke ordet når Værft-magazinet dukker opp.

Her må det legges til en smule morsom episode.

Under praten dukket det opp en velfrisert herre, med rene og pene klær - han så oss fra magasinet og kom bort og spurte:

- hvilken avis kommer dere fra?.

- Vi kommer fra Værft-magasinet, ble svaret.

Herren løftet øyenbrynene, men på en proffosonel måte beholdt han roen og værdigheten, men han la til:

- ååå, sier du det....akkurat....hvor ligger det verftet hen, og hva slags magasin er det?

Vamps frontfigur, Øyvind Staveland, sørget for å ivare stedets tradisjoner med å være iført uniform – dog fra feiervesenet. Foto: Bjørn Melleby

4-500 mennesker lot seg forføre av folkerock musikken denne historiske kvelden inne i borggården. De fleste vil nok beklage at dette gav rammen om trolig et av de bedre konserter de har vært på. Foto: Bjørn Melleby.

Da han omsider fikk vite at dette var i Stavern og at magasinet var av historisk art, ble han meget forunderet.

Han forlot oss omsider etter en liten prat – sikkert med tanken på at dette var de merkeligste pressefolk han hadde vært borti på lang tid.

Tilbake til Staveland og hans meninger om stedet.

Vi kjenner jo ikke Stavern – det er liksom bare et stoppested på vår turne, men vi ble faktisk fascinert av Citadelløya den gang vi var der.

Nå da vi fikk spille under trærne i borggården inne på selve verftet, fremstår Stavern som et av våre absolutte favorittsteder.

Her var lyden topp, publikum stort og engasjert, og vi kunne stå på senen og se utover på folket, samtidig som kommandantgården dannet rammen om det hele – noe publikum dessverre ikke fikk se – de så jo bare på oss, sier Staveland mens en middelaldrende kvinne med blanke øyne sår og venter og vil ha autografen hans.

Kommer igjen

Hvis dette stedet kan benyttes igjen, håper jeg vi får en ny anledning til å komme til dere, sier Staveland.

Men nå går gruppa Vamp inn i et hvileår – mest for å finne inspirasjon til en plate – mon tro om minnene fra Stavern vil kunne finnes i fremtidige tekster – ”Fuglane veit”, som de synger på sin seneste plate.

Enn får håpe og tro at dette også gav muligheten for at stedet kan benyttes også til en rekke andre arrangementer – for slike tilstelninger sliter vel egentlig ikke mye på verken bygningsmasse eller på selve grunnen. Hva i all verden skal man med store kulturhus, når man kan holde konserter/arrangementer med 400-500 mennesker, og likevel la det hele fremstå som en liten intim konsert ???

Medlemmene i Vamp var redde for regn denne kvelden, og truende skyer gled over himmelen, men jeg tror saktens det ikke ville bety så veldig mye – for atmosfæren

her inne i borggården ville forvandlet dette til ”en del av arrangementet”.

Som en liten kuriositet kan nevnes at gitaristen i Vamp, Torbjørn Økland, kunne forklare noen mystiske faktorer og takter på senen denne kvelden – for de skarpsynte kunne se han hadde sin fulle hyre med å ta seg av annet enn bare strengene. Først trodde man det var veps som lot seg forstyrre i sine bo rundt om i bygningene – men innpåtregene kom ovenfra og var grønne.

- det var noen ekle små harde dyr som slapp seg ned fra trærne, sier Økland, mens han legger til at et av disse ”uhyrer” lot seg falle rett ned i nakken under en forførende trompet-solo. – men vi er jo vant til så mye rart under turnene, så dette gikk fint, sier han med et bredt smil om munnen.

Vamp – Fakta

- Fra Haugesund
- Vamp = Å spille et lite stykke musikkrefreng om og om igjen – det er å vampe.
- Besetning:
Øyvind Staveland – fele, fløyter, trekkspill etc.
Carl Øyvind Apeland – bass
Vidar Johnsen – sang og gitar
Torbjørn Økland – gitarer og trompet
Stein Inge Brækhus – Trommer
- Utgivelser:
Go morgen, søster – 1993
Horisonter – 1994
13 Humler – 1996
Folken – 1996
Flua på veggen – 1998
Ei med alt – 1999
En annen sol – 2000
Månemannen – 2002

De var litt stolte, Øyvind Staveland og Vidar Johnsen, over at pressebesøket denne dagen var fra Værft-Magasinet. Det at journalisten var FVV's egen guide Marianne Sorlie, hadde de heller slett ikke noe imot. Foto: Rune Sorlie.

Sommer på Værftet/Stavern

Orlogsbriggen har vært et av sommerens store taleemner – her fra forberedelsene til årets store møte i Sjøhistorisk magasin på værftet. Fra venstre: Bjørn Melleby, Trond Bergan (forsvarsbygg) og Yngve Rakke. Foto: Østlandsposten

*Piratine til ankers utenfor værftet.
Skuta eies av Tore Jørgensen som gjester Stavern hvert år.
Foto: Yngve Rakke*

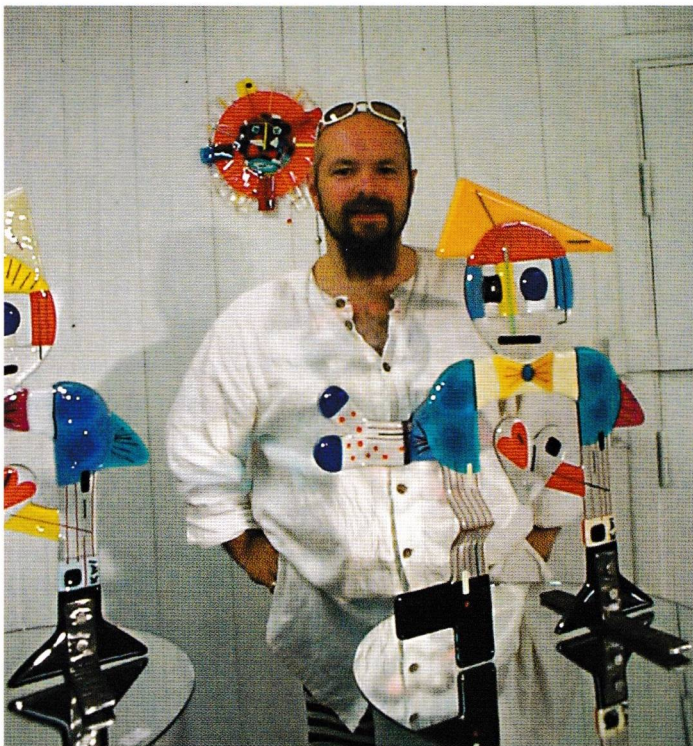
Fra Markedsdagen på værftet. Foto: Yngve Rakke

*Fra Stavernsfestivalen i Skrävika.
Foto: Yngve Rakke*

*Fra fyrverkerikonserten på verftet.
Foto: Yngve Rakke*

*Glasskunstneren
Kai Hofstad hadde
utstilling i
Steinbrakka.
Foto: Yngve Rakke*

*Fotografen Stein Henningsen viste sine
kunstneriske fotografier i Krutthuset.
Foto: Yngve Rakke*

*Fra Bellman-forestillingene i
Galeiskuret. Foto: Yngve Rakke*

Festningshavna ved Stavernfortresse

En døende maritim visjon...

Bilder: Yngve Rakke, Tekst: Dag Oscar Oppen-Berntsen
(Medl. Kystlaget Fredriksvern)

Han hadde en visjon den godeste Greven af Laurvig Amt da han anla Staveren fortresse: En visjon som skulle gjøre industrianlegget i Hammerdalen ved Farris-elvens utløp til Twillingrikets våpensmie....

På 16-1700 tallet var en av hovedeksport artiklene fra Norge eiketømmer. Europeerne trengte eik til skipsbygging. Etter at Christopherens Columbus hadde gjort sjøveien over Atlanteren allment tilgjengelig for Europas regenter utløste dette et skred av oversjøiske ekspedisjoner fra Europa. Det synes som om europeerne betraktet verden som en perleøsters, full av skatter, silke, krydder, sølv og gull: Man trengte bare et sverd for å åpne den. Kuler, krutt, blankvåpen og skip var remediene som skulle bringe Europa, rikdom og en posisjon som av mange europeiske land er beholdt helt opp til vår egen tid.

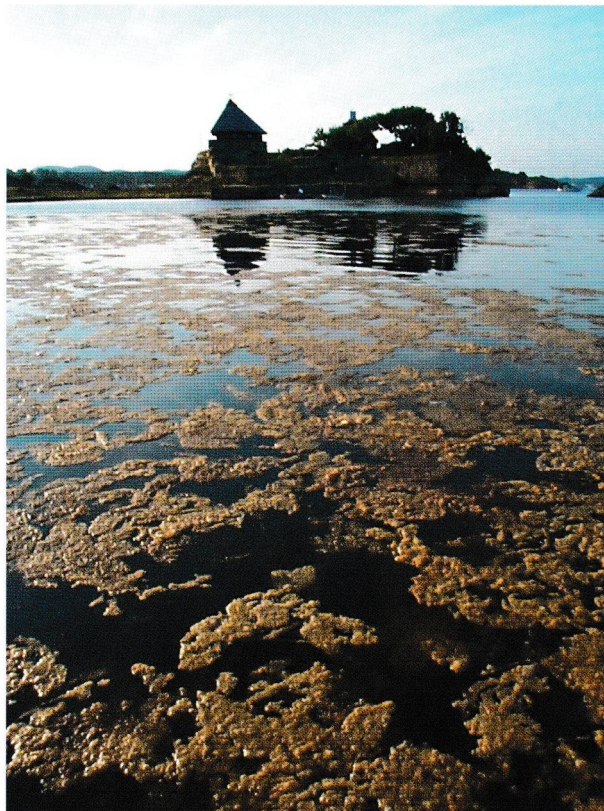
Norges bidrag til denne utstrakte piratvirksomheten, som forøvrig også var vel-signet av paven i Rom, var eiketømmer, tørket og saltet torsk. I tillegg ble nordmenn innrullert som erfarne sjøfolk. Eiketømmer og proviant som kunne holde seg i lang tid under ekvators sol var to nøkkel faktorer for å realisere Europas drømmer.

I et samarbeid med Thor Heyerdahl, ble jeg introdusert til det som engang var Spanias rikeste hertugdømme. Hertugen av Medina Sidonia har en sentral plass i europeisk historie både når det gjelder gjenoppdagelsen av det Nord Amerikanske

kontinent og som øverst kommanderende på den spanske armada. I dag er det enearvingen Doña Louisa Isabel Alvarez de Toledo som innehar hertuginnetittelen av Medina Sidonia. I et møte med hertuginnen, sier hun rett før jeg går ut døren for å ta farvel (mens hun skotter opp i taket): "Ja, det glemte jeg å nevne: Eiketømmeret i taket er fra Norge". I det høye rommet kunne vi se eikedragere av dimensjoner det i dag ville koste en formue å fremskaffe. Tømmeret var fraktet på kjøll til Spania fra Norge engang på 1100-tallet! Eksporten av eik har altså lange tradisjoner fra våre skoger til Europa.

Etter svartedauden (slutten på 1300-tallet) kan vi mye takke hollenderne for at Norge igjen ble en del av Europa. Mye av eiketømmeret fant veien til de forente provinser som den gang utgjorde Nederland. I dag kan vi spore disse handelsforbindelsene som stedsnavn på Rakke: f.eks. *Hollenderen* og *Hollenderflu*. Langt fremme som de var, bygget hollenderne skip som seilte jorden rundt i sin søken etter ære, makt og gull. En av disse var Ost India fartøyet *Batavia* som grunnstøtte på en korall atoll rett vest av Australia 4. juni, 1629. Forliset av *Batavia* skulle lede frem til historiens blodigste mytteri. Tømmeret til båten kom fra Vestfold i Norge og i 1985 begynte gjenoppbyggingen av *Bativa* til sin fordums skrud i *Lelystad* rett ved *Stavern* i Holland. Dimensjonen av eiketømmeret er nok til å ta pusten fra en hver trebåtbygger uansett hvor han måtte komme fra.

Det var først og fremst trelasthandelen fra *Laurvig*

Greven ønsket å beskytte da han anla Stavernfortresse, men visjonen var langt mer omfattende: Han ønsket å gjøre Laurvig til Danmark-Norges våpensmie. Hoffleverandør av jernkanoner til den Dansk-norske marinen var selvfølgelig noe som ville være økonomisk innbringende i "Disse urolige tider udi Norden".

Greven lyktes ikke med å fullføre sin visjon, men fortet ble bygget med hovedsete på *Karløya*, nå kalt *Citadelloya*. Det ble også anlagt festningsvoller på *Risøya*, *Tislerøyene* og *Guttane* på *Stavernsøya*. Kronen på verket ble *Festningshavna*. Ved å forbinde *Torkiløy* til *Stavernsøya* med en steinsetting kalt *Otermælen* i øst, og *Karløya* via *Flaggholmen* og *Pletten* til *Stavernsøya* i vest ble det dannet en rolig lagune med munning mot nord. Munningen har to løp *Østre* - og *Vestre Lønnport* adskilt av *Kulorten*. Mot syd ble det anlagt en steinsetting mot *Myra* som ble benyttet til repslagning. Det sydvendt skreberget på nord-siden av *Torkildøy* ble benyttet for å legge skutene over på siden når de skulle tjæres under vannlinja.

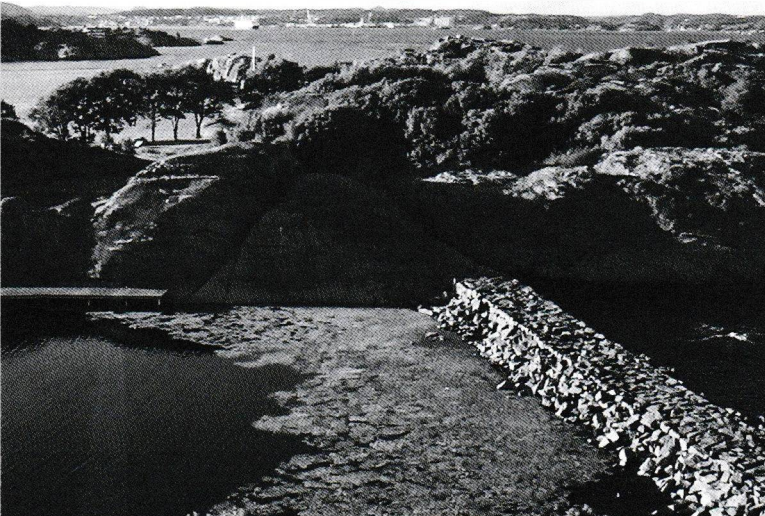
Beliggenheten av Stavernfortresse var nok ikke uten betydning for plasseringen av hovedsetet for Nordsjøeskadern under ledelse av Peter Wessel. På den måten ble Stavernfortresse arnested for det som tilslutt skulle bli Stavernby og beliggenheten til Norges første

Sjøkadett Akademi og Marineverft. Ikke småtteri for et sted av Staverns format!

Den gang da Festningshavna hadde militærstrategisk betydning var marinen nøye med å mudre havna slik at dybden ble opprettholdt. I de senere år har Festningshavna fått en dybde som er under kritisk dybde for ålegress (*Sostra marina*). Den gode næringssalttilgangen fra Lågen, lysforholdene og høye temperaturen bidrar til at disse algene har gode vekstvilkår i havna. Det er først og fremst tre faktorer som er avgjørende for den siste tids utvikling: Lys, næringsalter og dybde. Siden lys og næringsalter er faktorer det i denne sammenheng er vanskelig å gjøre noe med er det dybden som bør være gjenstand for eventuelle utbedrende tiltak i form av mudring. Tilsvarende algeoppblomstringer kjenner vi fra *Sjosvika* på *Rakke* og *Nordbogen* på *Svenner*, så vannutskiftning i seg selv er ikke løsningen på dette problemet.

Den enorme produksjonen av fritt flytende mikroalger som finner sted i Larviksfjorden har bidratt til at steder som tidligere var tilholdssted for sypike og hvitting ikke lenger lyser i mot oss med sin nydelige hvite skjell-sand: - Den er nedslammet...

Nedslammingstakten har tiltatt kraftig de siste tiårene et fenomen som er gjeldene for hele sørlandskysten,

Festningshavna gros også igjen på den østre siden, men det vil vel bli for drastisk å åpne steinmoloen slik at man får vanngjennomstrømning.

Festningshavna er ikke unntatt fra denne utviklingen. Ved etableringen av en massiv ålegressflora i Festningshavna gjør også andre alge arter sin inntreden. Grønn-sli (for eksempel *Rhizo clonium*) er arter som ofte gror sammen med, og på, ålegress. Under fotosyntesen på dag tid blir det dannet oksygen som blir til gassbobler og gjør sitt til at algen danner flytende tepper på overflaten.

I disse dager er grønn-sli så fremtredende at når man gjør sin entre i Festningshavna via Lønnporten blir man ved første øyekast litt usikker på om man har ankommet et skogstjern som holder på å gro igjen. Et grønt teppe av grønn-sli brer seg som et lokk over de indre deler av Festningshavna. Vi skal ha i minnet at bunnlevende algesamfunn hører med til de mest produktive biotoper på vår klode: tre til fire ganger mer produktive enn tropisk regnskog! Disse algene er eksperter på å utnytte næringssalter, lys og varme. Dette høres jo flott ut: Problemet er bare at de ikke blir høstet eller beitet ned – de blir liggende og råtne. Den algefloren som nå har inntatt Festningshavna er i ferd med å ta denne kulturperlen fra oss, som også er et yndet ankringssted for båtfolk i sene sommer- og høstkvelder.

Festningshavna i Stavern er en del av vår felles kultur arv ikke uten betydning for norsk og europeiske historie. Det er sikkert mye interessant biologi som foregår på slike steder som holder på å skifte biologisk karakter, men vi håper og tror at vi ikke er alene om å se de kulturelle verdiene i dette helt spesielle kulturlandskapet som ble påbegynt av en visjonær Greve for ca 320 år siden.....

Yngve Rakke & Dag Oppen

Kystlaget Fredriksvern 15. August 2003

Kontakt med leserne

Vi føler oss trygge på at vi har en både kunnskapsrik og engasjert leserkrets. Derfor inviterer vi dere til å komme med ytringer eller bidrag for å gjøre medlemsbladet vårt - ENDA - bedre! Idéer - eller utkast - til artikler, små historier eller anekdoter som angår verftet - eller Stavern - av eldre eller nyere dato - alt er av interesse. Mange av medlemmene våre har lang "fartstid" i "Leiren", vet vi, og sitter sikkert inne med

mangt som kan være verd å minnes - og dele med andre. Vi kan gjerne bearbeide stoffet, dersom det er ønskelig. Rene leserbrev er også velkomne. Fra og med neste nummer håper vi å få til en fast spalte med bidrag fra leserne. Så ta kontakt med en av oss i redaksjonen, slik at denne kan bli en realitet. Og merk: invitasjonen gjelder ALLE - uansett sivil eller militær karriere!

Guidetjenesten

– oppsummering etter sommeren

Guidetjenesten er på det nærmeste slutt, selv om det fortsatt kommer enkelte bestillinger. Som nevnt i forrige magasin, la vi opp til forskjellige former for guiding – herunder også faste turer på verftet, Citadellet, Stavern og i museet.

Når det gjelder de faste omvisningene, har besøkstallet ligget langt under det vi hadde håpet på. Noe av grunnen til dette skyldes det faktum at vi i år ble nektet å få med omtale av våre aktiviteter i Stavernsposten. Ellers hadde vi fått laget et flott skilt med informasjon om våre aktiviteter – dette ble imidlertid stjålet etter bare et par dager.

De bestilte turene med Stavernsguidene har vært meget vellykket. Det har kommet grupper fra fjern og nær. Det ser derfor ut til at ryktet om vår aktivitet har spredd seg raskt. Disse gruppene har hatt utspring fra Arendal i sør til Trysil i Nord. Selvfølgelig har også Justissektoren bidratt med mange interesserte grupper,

noe som har satt sitt preg på besøk statistikken. Mirakeløst nok har tallet på antall besøkende falt ned på 1750 (året verftet ble grunnlagt) – dette fordelt på et femtitalls grupper.

Fortsatt kommer det stadig inn bestillinger på guiding.

En samling med guidene har vært gjort, for å summere opp sommeren, og ikke minst komme med forslag til forbedringer. En rekke forslag ble lagt frem, herunder noe kursaktivitet i vinterhalvåret. Styret ble bedt om å vurdere om det kan lages en film (historisk) om verftet, for fremvisning i auditoriet.

Guidene har også deltatt i omvisningene for skolene, i forbindelse med den såkalte "Skolesekken" i kommunen.

Hans Chr. Kjeldsen

Det har vært travelt for FVV's guider i sommer. Her er det Marianne Sørli som sørger for at 9-klassingene i distriktet får "slukket sin kunnskapstørst" - i hvert fall virket det som de fleste elevene syntes dette var et spennende sted.

Røkke – styrtrik på erfaringer

Av Jan Egil Fjeld

Han var ung under krigen, frihetstrangen var sterk, og kampen for frihet lokket mange unge til det militære den gangen. Familien ble spredt, faren ble forvist - han var prest - og Gunnbjørn endte opp hos en onkel i Halden. Da krigen var over, var han akkurat ferdig med realskolen, deretter ble det gymnas i Steinkjer. Etter innkalling til militærtjeneste ble han anbefalt å søke seg til befalsskolen. Dermed gikk turen til Stavern, der han gjennomgikk befalsskolen 1948-49.

- Og dermed var din militære løpebane staket ut? Hva er det som har fått deg til å fortsette i alle disse årene?

- Vel, jeg har jo følt at jeg hele tiden har fått utfordringer som det har vært interessant å mestre. Dessuten har jeg hele tiden befunnet meg i et trivelig miljø, og det ligger nok mer eller mindre "i blodet" på folk fra min generasjon å fortsette der man nå engang har begynt.

- Så du har aldri vurdert å "hoppe av" og begynne med noe annet?

- Nei, i grunnen ikke, det eneste "avhoppet" jeg har

foretatt, var vel tiden ved Kongsberg våpenfabrikk, skjønt der fikk jeg jo god bruk for den utdannelsen jeg fikk i København.

- Du har hele tiden kommet tilbake til Stavern, selv om både du og din kone er trøndere opprinnelig?

- Ja, det var naturlig, det, ettersom utdanningsinstitusjonene for min våpengren befant seg her.

I perioden 1978-91 tjenestegjorde han også som Kongens overadjutant fra Luftforsvaret. Kongen har én slik adjutant fra hver forsvarsgren..

- Hva slags inntrykk fikk du av vår daværende majestet?

- Kong Olav var en mann det var lett å like, ja - å bli glad i, rett og slett. Jeg var med ham under forskjellige

De tørre fakta:

Gunnbjørn Røkke, født 31.10 – 1928 i Rennebu, Sør-Trøndelag

Befalsskolen i Stavern 1948-49

Øyanmoen, Trøndelag, 1949-50

Krigsskolen, Oslo, 1950-52

Løytnant ved Kuhaugen, Øyanmoen, 1952-57

Utnevnt til kaptein 1957, og beordret til

avdelingsleder ved befalsskolen i Stavern, men

fristilt 1957-58, med stasjon på Sola, for å

forberede seg til utdanning ved

Artilleriteknisk linje ved Forsvarsakademiet i

København 1958-60

Offiser ved Skyteskolen i Stavern 1960-62

Luftforsvarets stabsskole 1962-62, utnevnt til major 1963

Salgsmedarbeider Kongsberg våpenfabrikk januar 1964 – juli 1966

Luftforsvarsstaben, Oslo 1966-68

Sjef for Askerbatteriet, Nike-bataljonen, 1968-70

Oberstløytnant 1970, sjef for Luftvern faglig kontor, Luftverninspektørens stab, 1970-74

Nestkommanderende ved Nike-bataljonen, 1974-76

Oberst II 1976 - sjef for planstaben i FOK 1976-81

Kongens overadjutant fra Luftforsvaret 1978-81

Sjef for Luftforsvarets skole, Stavern 1.9.81 - 1.7.-83

Oberst I 1983, utnevnt til Luftverninspektør med brigadørs grad, 1983-86

Spesialoppgaver, med Stavern som tjenestested, 1986 - 1.11.1988

statsbesøk i utlandet, og når det offisielle var over, inviterte han gjerne staben til en drink på rommet. Blant annet var jeg med da han besøkte Finlands president Kekkonen, den gang var de to de eldste statsoverhoder i verden. Kongen benyttet samtidig anledningen til å besøke seilermiljøet utenfor Helsingfors, der han nok ble "mottatt som en konge" - men også som likemann.

Engasjert

Røkke har i fritiden engasjert seg på flere felt. Han har vært distriktsguvernør i Rotary, sekretær i Stavern Vel, leder for Glade Dager, formann i menighetsrådet og er for tiden (2003) formann i Stags eldreavdeling. Den aktive idrettsutøvelsen er det imidlertid sønnen som har stått for, han var bl.a. kaptein på Stags juniorlag, i tillegg til at han var en aktiv og dyktig skytter. Senior har bidratt på det idrettsadministrative plan, bl.a. har han vært formann i Vestfold Skyttersamlag i 11 år.

Røkke framtrer ikke som noen spesielt autoritær mann - noe en utenforstående gjerne forbinder med høy militær rang.

- Som sersjant på Øyanmoen syntes jeg det var for ille at gutta skulle stå der og lempe grus uten at jeg gjorde annet enn å kommandere, så jeg tok gjerne i et tak med dem, noe som åpenbart også var populært blant mannskarpene. Siden har jeg oppdaget at det er lurt å nyttiggjøre seg de ressursene man finner blant sine underordnede.

I løpet av sin karriere har Røkke også opplevd kvinnes inntreden i Forsvaret, noe han ser på som svært positivt. - Min sønn gjennomgikk også befals- krigs- og stabsskolen, og der traff han en kvinnelig kollega som han nå er gift med. Selv gikk han imidlertid etter hvert over i det sivile, mens det nå er HUN som fører familiens militære tradisjoner videre, idet hun f tiden tjenestegjør som kaptein.

Sosial og bereist

Under sin tid i som sjef i "Leiren" Stavern tok Røkke kontakt med så vel departementet som formannskapet i Brunlanes og Stavern, for å få lagt den nye idrettshallen et sted der også sivilbefolkningen kunne ha glede og nytte av den. At den ligger der den nå gjør, er derfor i stor grad et resultat av Røkkes initiativ. Han har funnet seg godt til rette, både innenfor og utenfor verftsporten i Stavern.

- Arbeidet i Rotary har gitt meg mye, bl.a. anledning til å reise. Jeg var for eksempel med fem ungdommer på

en fem ukers studiereise til India. - Dette skjedde under Golfkrigen - kong Olav døde også mens vi var borte, så det fikk jeg ikke med meg.

Han ble innlosjert hos en indisk familie, og nærmest regnet som medlem av familien. - Det var uhyre lærerikt, det, jeg måtte jo innrette meg etter forholdene som var, men det var en flott opplevelse.

Denne kontakten førte både til gjensitt her i landet og til at Røkke ble nødet til å være gjest i sønnens bryllup en tid senere. - Det var en diger affære, med 1500 inviterte gjester, forteller han, - og der traff jeg også igjen flere Rotarianere fra mitt tidligere besøk

Posisjonen som distriktsguvernør i Rotary har i det hele tatt ført ham til svært ulike himmelstrøk, blant annet til "guvernørskole" i Arizona, til hjemmebesøk hos Rotaryvenner i Florida, til kongress i Seoul, - og under et besøk i Berlin traff det seg slik at Muren falt før de rakk å reise hjem igjen.

- Akkurat det var en litt merkelig opplevelse, minnes Røkke. - Bare et par dager tidligere hadde vi besøkt Øst-Berlin, med muren stående, med Checkpoint Charlie og hele apparatet i funksjon, og så - uten forvarsel - mistet Muren plutselig sin betydning, uten at et skudd ble løsnet. Østtyskerne strømmet inn i Vest-Berlins gater, uten at noen løftet en finger - enn si et våpen - for å hindre dem.

Gjennom Rotary har jeg også lært mye av mine 6 år for Handicamp Norway, som er et 2 ukers internasjonalt sommerprogram med utfordrende allsidige fritidsaktiviteter for fysisk funksjonshemmet ungdom sammen med funksjonsfriske ledsagere og som arrangeres på Haraldsvangen. Som offiser var jeg jo vant med stridsdyktig ungdom, men jeg ble imponert over den energien og entusiasmen som ble lagt for dagen for å gjennomføre tilsynelatende umulige oppgaver! Og leiren ga verdifulle erfaringer også når det gjaldt vennskap over religions- og landegrensene.

Fremdeles føler Røkke at han ikke er utlært, og han er stadig på jakt etter nye impulser. Han har begynt å interessere seg for data, og er også engasjert i FVV, der han har gjennomgått foreningens guidekurs.

Når han slapper av, lytter han gjerne til klassisk musikk. Og han ser gjerne opera når han en sjelden gang har anledning til det.

NOTAT: Røkke opplyser at en tidligere militær, Andor Renstrøm, Bjørnebakken 27, 4631 Kristiansand, er en dyktig tegner (og treskjærer). Han har bl.a. laget flere tegninger av bygninger i Leiren.

I Kongens klær for første gang

Av Jan Egil Fjeld

Alle som har avtjent førstegangstjenesten i Forsvaret, vil ha stiftet bekjentskap med Soldathåndboka, Håndbok for soldaten, UD-17-1 — eller hvilken betegnelse man nå føler seg mest fortrolig med. I tillegg til denne generelle veiledningen i det grunnleggende ved soldatopplæringen, er det til tider utgitt spesialhåndbøker - "Haandbok for fæstningsartilleristen", for eksempel - og andre.

Av tidligere major Ernst Ljøstad har vi fått låne et eksemplar av "Soldatens Bok", trykt hos E. Sem, Fredrikshald, i 1917. Denne boka, som har tilhørt Ljøstads far, er såvisst ikke bare en knusktørr innføring i soldatens plikter og ferdigheter. I de innledende kapitler er avsnitt om Humanitet, "Frihet, likhet og brorskap",

Religion og moral, Evig fred osv, osv - samt avsnitt av vår historie, og - ikke minst - her er flere av våre største og mest nasjonalbevisste diktere rikelig sitert for å inngyte den rette ånd i de unge rekrutter. Her er naturligvis fedrelandssangen gjengitt - in extenso - her er vers av Aasen, Garborg, Bjørnson, Sivle og Krag - samt sitater fra Håvamål, Snorre og Kongespeilet. Om matrikelnummer 3599, Thorvald Ljøstad, ikke kjente vår stolte saga fra før, så fikk han i hvert fall en - riktignok meget kortfattet - innføring i den da han møtte "på mo'n".

Boka er, som det står på tittelbladet, "utarbeidet efter Forsvarsdepartementets foranstaltning", men vi merker oss at departementet åpenbart har delfinansiert utgivelsen ved hjelp av flere sider med annonser. Her har både fiskeeksportører og skipsredere bidratt, så vel som hotellbransjen, bank og forsikring, for bare å nevne noe. Særlig falt vi for denne halvsides annonsen for Sætres Polarkjeks!

Paa marsjer

og under anstrengende øvelser
behøver legemet et kraftnærings-
middel for at øke arbeids- og
motstandsevnen.

Vor berømte Polarkjeks har glimrende be-
staat prøven som et slikt kraftnæringsmiddel, idet
det var denne kjeks, som utgjorde Roald Amund-
sens og hans fællers **eneste brødspise** paa den
anstrengende marsj mot Sydpolen.

Forsøk den soldater!

**SÆTRE
KJEKS**

Neste nummer kommer ca. 15. desember

Den australske slutt-Endavour. Foto: Yngve Rakke

“BANKEN” i Stavern fra 1841

Vår bank har betjent lokalk markedet i Stavern med banktjenester helt siden 1841. Mangt og mye har skjedd siden den tid, men "banken" i Stavern er fortsatt i god drift og betjener også i dag både privatpersoner og bedrifter med et variert og komplett tilbud av finansielle tjenester. Tidene forandres, folks behov og ønsker endres, noe vi i SpareBank 1 Vestfold har tatt konsekvensen av.

Engasjert i lokalsamfunnet

Honnørordet "Lokalbanken" betyr noe for oss i Stavern. Vi har engasjert oss i et stort antall arrangementer både av kulturell og idrettslig art. En aktiv medspiller i "Glade dager", sponsor for musikk-korps og idretts-foreninger, samt bidragsyter til en rekke andre tiltak i lokalsamfunnet Stavern. Vi håper at du setter pris på dette og også for fremtiden vil gjøre dine bankforretninger hos oss.

Velkommen som kunde i “BANKEN” i Stavern!

Sidsel E. Andersen

Turid Selvig

Rønnaug Engesveen

Hanne Sandene

Alt på ett sted

SpareBank 1 Vestfold

Tlf. 33 48 35 00 www.vestfoldsparebank.no